



RANDOLPH L. BRAHAM

**A MAGYAR
HOLOCAUST**

91425

AZ ELSŐ KÖTET TARTALMA

ELŐSZÓ (<i>Berend T. Iván</i>)	11
A SZERZŐ ELŐSZAVA A MAGYAR KIADÁSHOZ	17
FŐBB FORRÁSMUNKÁK	22
1. A PUSZTULÁS ELŐJÁTÉKA	
A magyarországi zsidóság „aranykora”	25
A magyarországi zsidóság fejlődése és egyenjogúsodása	26
A nemzetiségi kérdés	28
Baloldali radikális rendszerek	32
Ellenforradalom és fehérterror	33
Az első zsidóellenes intézkedések	37
Jegyzetek	40
2. A KONSZOLIDÁCIÓTÓL AZ „ELŐFASIZMUSIG”	
A bethleni konszolidáció: 1921–1932	45
Az inga kileng jobbra: a Gömbös-éra, 1932–1936	48
Szélsőjobboldali pártok és mozgalmak felemelkedése	56
Jegyzetek	62
3. A MAGYARORSZÁGI ZSIDÓSÁG A PUSZTULÁS ELŐTT	
Demográfiai szerkezet	67
Gazdasági helyzet	68
A kulturális és szociológiai sajátosságok	71
Hitközségek és közösségi szervezetek	74
A magyarországi zsidóság vezetői	78
A náci uralom alá került Európa zsidóságának elpusztításával kapcsolatos magyarországi reakciók	83
Zsidó menekültek Magyarországon	88
Jegyzetek	94

4. A VÉG KEZDETE	
A győri program	102
Az első zsidótörvény	104
Imrédy a hatalomban	108
A Felvidék visszacsatolása	111
A felvidéki zsidóság	111
Útban a második zsidótörvény felé	112
Jegyzetek	115
5. A TELEKI-KORSZAK	
Ki volt Teleki?	119
Teleki antiszemitizmusa	120
Kárpátalja visszacsatolása	122
A kárpátaljai zsidóság	123
A második zsidótörvény	125
A népi németek, a Volksdeutschok	133
Az 1939. évi választások	135
A jobboldali sajtó	136
Teleki revíziós politikája	137
Útban a második bécsi döntés felé: Észak-Erdély	
visszacsatolása	138
Az erdélyi zsidóság	141
A birodalom körüludvarlása	145
Összeesküvés Jugoszlávia ellen	150
A délvidéki zsidóság: népmozgalmi adatok	152
Jegyzetek	153
6. A BÁRDOSSY-KORSZAK	
Ki volt Bárdossy?	163
Bárdossy zsidópolitikája	164
A harmadik zsidótörvény	164
Háború a Szovjetunió ellen	166
Az antiszemitizmus felerősödése	168
A kamenyec-podolszki vérengzés	169
A délvidéki vérengzés	174
Bárdossy bukása	181
Jegyzetek	182
7. A KÁLLAY-KORSZAK	
Kállay politikája	188
Kállay politikája a zsidókérdésben	189
Német nyomás a „végleges megoldás” érdekében	192
A diplomácia mozgásba lendül	193
Szélsőjobboldali nyomás alatt	197
Az első klessheimi találkozó	200
Veesenmayer első magyarországi küldetése	201

A német külügyminisztérium teljes sebességre kapcsol	202
Veesenmayer második magyarországi küldetése	206
Jegyzetek	207
8. A MAGYAR ZSIDÓK SORSA A NÉMET MEGSZÁLLÁS ALATT ÁLLÓ EURÓPÁBAN	
Németország, a Németországhoz csatolt területek és a Főkormányzóság	213
Nyugat-Európa német megszállás alatt	217
Görögország és Olaszország	222
Szlovákia	222
Jegyzetek	225
9. AZ ELSŐ TÖMEGDEPORTÁLÁSI TERVEK	
Az eredeti célkitűzés	229
A terv mögött meghúzódó szélsőjobbaldaliak	230
A terv feléléstése	232
Wisliceny látogatása Budapesten	233
Himmler érdeklődése a terv iránt	234
Jegyzetek	235
10. A MUNKASZOLGÁLAT	
Előzmények	238
A munkaszolgálat törvényi megalapozása	239
A honvédelmi minisztérium magatartása	240
A munkaszolgálat megnevezése	243
Az átmeneti szakasz	245
A zsidó munkaszolgálat újraszabályozása	249
A munkaszolgálat a háború idején	250
Zsidó munkaszolgálatosok Ukrajnában	253
A munkaszolgálatosok munkája és szenvedései	257
Nagybaczoni Nagy Vilmos minisztersége	262
A munkaszolgálat átszervezése	264
Munkaszolgálatosok Borban	268
Munkaszolgálat a német megszállás idején	274
A munkaszolgálatosok segélyezése	279
Magyar zsidók szovjet hadifogolytáborokban	281
Jegyzetek	283
11. ÚTON A PUSZTULÁS FELÉ	
A német megszállás előzményei	295
A klessheimi kastélyban tartott értekezlet	300
A koronatanács március 19-i ülése	301
A „Jägerstab”-terv	306
Horty hozzájárulása „zsidó munkások” átadásához	307
Jegyzetek	310

12. A MEGSZÁLLÓ ERŐK ÉS HATÓSÁGAIK	
A Wehrmacht	314
A Führer és a Külügyminisztérium képvisellete	315
A Birodalmi Biztonsági Főhivatal szervei	317
Jegyzetek	321
13. A SZTÓJAY-KORMÁNY MEGALAKULÁSA	
A rendőrség	328
A XX. és XXI. osztály	330
A csendőrség	331
A közhivatalok	334
Jegyzetek	336
14. A ZSIDÓ TANÁCS	
Irányelvek	339
A budapesti zsidó tanács	340
Stern Samu magyarázata	342
A tanács felfogása és politikája	343
A tanács tagjainak nyújtott kedvezmények	344
A sértetlenséget biztosító igazolványok ügye	346
A közösség atomizálódása	348
A zsidó tömegek megnyugtatósa	350
Az első tárgyalás Eichmann-nal	352
Tervek a hitközségi rendszer strukturális átszervezésére	355
A tanács „legalizálása”	361
A tanács új tagjai kinevezésének háttere	363
Az átszervezett tanács működése	369
A Magyarországi Keresztény Zsidók Szövetsége	369
Az ideiglenes intézőbizottság átszervezése	372
Jegyzetek	375
15. AZ ELSŐ ZSIDÓELLENES INTÉZKEDÉSEK	
Letartóztatások és megfélemlítések	384
Követelések és lefoglalások	387
A zsidók megkülönböztető jelzésének viselését elrendelő intézkedés	391
Társadalmi és szellemi „megtisztulás”	395
Jegyzetek	397
16. A GAZDASÁGI MEGSEMISÍTÉS	
A zsidók kifosztása	402
A német kisajátítások folyamata	402
A Sztójay-kormány „törvényhozó” intézkedései	404
Magyar reagálás a német kisajátításokra	406
Az SS megszerzi a Weiss Manfréd Műveket	408
A magyar kormány reagálása	411

A német külügyminisztérium reagálása	413
Jegyzetek	415

17. A GETTÓSÍTÁS ELSŐ SZAKASZA

A gettósítási döntés	418
A hadműveleti területek	423
A magyar zsidótlanító különítmény	423
A gettósítás, összegyűjtés és deportálás alapterve	424
A zsidók elgondolásai	425
I. zóna: Kárpát-Ukrajna és Északkelet-Magyarország	426
„Szükség”-intézkedések Dél-Magyarországon	434
A Központi Zsidó Tanács reagálása	435
Internálások a tanács közreműködésével	439
A gettóba tömörítésről intézkedő kormányrendelet	441
Jegyzetek	442

18. II. ZÓNA: ÉSZAK-ERDÉLY

Értekezletek a gettósításról	449
A gettóba tömörítés	451
Székelyföld	462
Endre második körútja	465
Áttekintés az észak-erdélyi gettósításról	465
Jegyzetek	466

A MÁSODIK KÖTET TARTALMA

19. A DEPORTÁLÁS	11
A zsidók demoralizálása	11
A deportálási tervek véglegesítése	12
Végrehajtási utasítások	15
A szállítás megszervezése	17
A deportálások: az I. és a II. zóna	18
Rendkívüli deportálások	20
Eberhard von Thadden küldetése	22
Német porhintési kísérletek	23
Német film a deportálásokról	23
Ferenczy jelentései a deportálásokról	24
Hivatalos magyar porhintés	25
Jegyzetek	27
20. A III. ZÓNA: ÉSZAK-MAGYARORSZÁG	31
A zsidók koncentrációja	31
A II. csendőrkerület	32
A VII. csendőrkerület	35
A zsidó tanács reagálása	37
„Lázadás” a tanács ellen	39
Jegyzetek	42
21. A IV. ZÓNA: DÉL-MAGYARORSZÁG A DUNÁTÓL KELETRE	47
A gettósítási folyamat	47
Az V. csendőrkerület	47
A VI. csendőrkerület	49
A Délvidék	50
A zsidók koncentrációja	53
„Jégre tevés” Strasshofban	58
A zsidó tanács reagálása	61
Jegyzetek	65

22.	AZ UTOLSÓ SZAKASZ: AZ V. ÉS A VI. ZÓNA ÉS AUSCHWITZ	72
	Az V. zóna: Nyugat-Magyarország	72
	A koncentráció folyamata	74
	A VI. zóna: Budapest és környéke	78
	Koncentrációs és bevagonírozási központok	79
	Magyar zsidók Auschwitzban	81
	Magyar zsidók más koncentrációs táborokban	83
	Jegyzetek	83
23.	A HALLGATÁS	89
	Tények és információforrások	89
	Az első leleplezések a tömeggyilkosságokról	90
	Jelentések a végleges megoldásra vonatkozó náci döntésről	93
	Lengyel és szlovák menekültek leleplezései	96
	Zsidó vezetők beismerései	100
	Az auschwitzi jegyzőkönyvek	102
	A magyar vezetők tudomása a katasztrófáról	109
	Értékelési kísérlet	110
	Jegyzetek	114
24.	A BUDAPESTI ZSIDÓK SORSA	124
	A budapesti zsidók koncentrációja: csillagos házak létesítése	124
	A zsidók átköltöztetése	126
	A kitért zsidók különválasztása	129
	A zsidó lakások kezelése	130
	Jegyzetek	131
25.	A DEPORTÁCIÓK LEÁLLÍTÁSÁTÓL A SZÁLASI-PUCCSIG	133
	A minisztertanács ülései	133
	A koronatanács június 26-i ülése	142
	A Baky-féle puccskísérlet és a budapesti zsidók deportálására szőtt terv	146
	A deportációk leállítása	148
	Németország és a budapesti zsidók deportációja	149
	A kistarcsai tragédia	155
	A budapesti zsidó közösség 1944 nyarán	157
	Ferenczy, a „megmentő”	166
	A deportációk felújításának veszélye	169
	A Lakatos-kormány	174
	Mozgósítás munkára	177
	Jegyzetek	183
26.	A SZÁLASI-ÉRA	195
	A végkifejlet felé	195
	A fegyverszüneti kísérlet és az október 15-i puccs	198
	A nyilas terror elszabadulása	202

Az új zsidóellenes kampány német vonatkozásai	205
A zsidóellenes kampány	206
Halálmenetek Hegyeshalomba	208
A munkaszolgálatosok sorsa a hadseregnél	212
A nemzetközi gettó	213
A budapesti gettó	217
A gettó igazgatása	222
A közbiztonsági rendszer	224
Élelmezés és ellátás	225
Egészségügyi problémák	227
Oktatás és vallási élet	229
A kormány ostobaságai és a féktelen terror	230
Tervek a gettó elpusztítására	235
Jegyzetek	236
27. A KÜLFÖLDI ZSIDÓK HELYZETE MAGYARORSZÁGON	246
Külföldi állampolgárságú zsidók Magyarországon	
a német megszállás előtt	246
A zsidóellenes intézkedések	
és a külföldi állampolgárságú zsidók	247
A kormányhatározatok	249
A tengelybarát államok	251
A Harmadik Birodalom	252
Az ellenséges és a semleges államok	254
Jegyzetek	256
28. A MAGYAR ZSIDÓK HELYZETE KÜLFÖLDÖN	259
Áttekintés a német megszállás előtti időszakról	259
Románia és a végleges megoldás: az átvételtől	
az elutasításig	260
Románia: a magyar zsidók menedéke	263
Szlovákia: a zsidóüldözés úttörője	269
Szlovákia: az ideiglenes menedék	271
Szlovákia: a tragédia beteljesedik	272
Jegyzetek	273
29. MENTÉS ÉS ELLENÁLLÁS	277
A belpolitikai légkör a mentés és az ellenállás szempontjából	277
A magyar keresztények magatartása	277
A zsidók önsegítő próbálkozásai	282
A zsidó tanács	283
A budapesti Mentőbizottság: a Kasztner-vonal	285
Brand küldetése	291
A szabad világ reagálása	295
Brand felfogása a Yishuv-vezetőkrol	298

Az SS-vonal és eredményei	299
A Kasztner-ügy Izraelben	312
A mentés egyéb csatornái	318
A nem zsidók mentési kísérletei	324
Az ellenállás	325
Jegyzetek	338
30. A KERESZTÉNY EGYHÁZAK MAGATARTÁSA	356
A keresztény egyházak és a zsidók	356
A katolikus egyház magatartása és lépései	360
A protestáns egyházak magatartása és lépései	367
Egyes püspökök magatartása és akciói	371
A keresztény egyházak a nyilas uralom alatt	375
A Szent Kereszt Egyesület	376
A Jó Pásztor Bizottság	376
Jegyzetek	377
31. NEMZETKÖZI REAGÁLÁS ÉS KÖZBELÉPÉS	382
A Nemzetközi Vöröskereszt	382
A Vatikán és a budapesti nunciatúra	387
A semleges államok magatartása és reakciója	397
A nyugati szövetségesek viselkedése és reakciói	411
A Szovjetunió	428
El Salvador	429
A zsidó segélyező és mentőszervezetek	430
Jegyzetek	433
32. FELSZABADULÁS, JÓVÁTÉTEL, MEGTORLÁS	452
Felszabadulás	452
A magyar zsidóság veszteségei: statisztikai áttekintés	452
Újjászerveződés	457
A hitközségek újjáélesztése	459
Kártérítés, jóvátétel és kárpótlás	460
Válasz a zsidó követelésekre: neo-antiszemitizmus	462
A Német Szövetségi Köztársaság	466
Háborús bűnperek	469
A megszököttek	477
Jegyzetek	477
FÜGGELÉKEK	
Első függelék: A munkaszolgálati rendszer irányítása a honvédelmi minisztériumban, 1944	489
Második függelék: A németek rendelkezésére bocsátott munkaszolgálatos századok	491

Harmadik függelék: Az 1944. március 29. és december 6. között kiadott főbb zsidóellenes rendeletek	493
Negyedik függelék: Magyar és külföldi zsidó szerzők, akiknek a műveit betiltották	501
Ötödik függelék: Kronológia	504
Hatodik függelék: A Kassán 1944-ben áthaladt halálvonatok	514
GLOSSZÁRIUM	517
NÉVMUTATÓ	525
FÖLDRAJZI NEVEK MUTATÓJA	550

Lengyelországban a zsidók és ekkig lengődétek a getókban, mielőtt elszállították őket a különböző haláltáborokba; Magyarországon viszonylag rövid ideig tartott a getóélet. Néhány nappal a deportálásuk megkezdése előtt a sok kisebb getóba összegyűjtött zsidókat olyan légtágyarakba, nem működő üzemekben és iparüzemekben szállították át, melyekhez iparvágány vezetett. Ezek rendszerint a nagyobb városok külső kerületeiben voltak, ahonnan feltűnésmentesen és gyorsan lehetett bevonagrozni a zsidókat. Akármilyen rövid volt is a getóélet és a táborítás időszaka, de gondosan bizonyult a zsidóellenes hatóságoknak az ideig tartó, közvetlen céljait elérőre:

- a zsidó társaság demoralizálása, az ellenállás lehetőségének megakadályozása,
- az elrejtett zsidó vagyon felkutatása és elkobása;
- a deportálási tervek végrehajtása.

A zsidók demoralizálása

A nemzet megszállás időpontjára a magyar zsidóság tömegei már eléggé elszegényedtek, és súlyos diszkrimináció sújtotta őket a különböző zsidóellenes intézkedések elsősorban az 1938 és 1942 között hozott főbb zsidóellenes törvények közöttében. A közvetlenül a német megszállás után sorozatosan elfogadott további zsidóellenes törvények és rendelkezések nemcsak megfélemlítésükre, de méltóságukra is rúgóztak a zsidókat. Mire a getókba parancsolták őket, kezdve Kárpátalja zsidó lakosságával április 15-én, atomizálódtak, elszegényedtek és megkülönböztető jelzést viseltek. Mivel az egész népség részben munkaszolgálatot teljesített országos és helyi vezetőik pedig a hivatalos rendelkezések végrehajtásával voltak elfoglalva, a zsidó tömegekben föl sem merült az ellenállás gondolata, és csak kevesek próbálták menekülni. A szökés lehetőségei Magyarországon minimálisak voltak. Keves vidéki zsidóknak sikerült a fővárosba szöknie és elkerülni a deportációt, hogy elrejtődjék, vagy új származást igazoló, hamis okmányokat szerezzék. Mindenes az olyan országokból, mint Franciaország, Lengyelország vagy Jugoszlávia. Magyarországon nem működött számottevő partizánmozgás, melyhez esetleg önmaguk is csatlakozhattak volna.

A New York Városi Egyetem politikatudományi tanszékének erdélyi származású professzora a magyarországi zsidóság több mint kétharmadának a II. világháború utolsó évében bekövetkezett tragikus pusztulását dolgozza fel az átfogó szintézis igényével. A kétkötetes mű először 1981-ben jelent meg angolul a Columbia University Press kiadásában.

Braham a megszállt Európában követett hitlerista, antiszemita politika egyik legkitűnőbb történész szakértője, korábban több könyvet és számos tanulmányt publikált erről a kérdéstről. *A magyar Holocaust*, eddigi történetírói munkásságának csúcsa, hatalmas anyagra épül; a Magyarországon és külföldön megjelent történeti munkákra, dokumentumokra és memoáriródalomra, a magyar, az európai, valamint izraeli levéltárak, a zsidóüldözések dokumentumait gyűjtő különféle intézmények forrásaira. Az 1944. március 19-i német megszállásig a magyarországi zsidó népesség az európai zsidóság utolsó, viszonylag biztonságban fennmaradt közösségét alkotta, mivel a magyar kormányok – jóllehet antiszemita kurzust követtek – bizonyos mértékig ellenálltak a zsidókérdésben kifejtett náci nyomásnak. A magyar zsidók megsemmisítését a náci németek és jobboldali magyar csatlósai akkor tűzték napirendre, amikor a Harmadik Birodalom bukása és a szövetséges hatalmak győzelme nyilvánvaló közelségbe került, és amikor a világháború előtt már nem maradhattak titokban „a zsidókérdés végleges megoldásának” realitásai, a deportálások és a gázkamrák szörnyűségei. A magyar zsidóság sorsa, mintegy félmillió ártatlan ember megsemmisítése alig három hónap leforgása alatt, az európai Holocaust legmeggrázóbb fejezete.

A könyv bevezető része tömören összefoglalja a magyarországi zsidóság történetére, létszámára, társadalmi szerepére, kultúrájára vonatkozó legfontosabb ismereteket, vázolja a magyar kül- és belpolitika összefüggésrendszerét közvetlenül a második világháború előtt és alatt. Az időrendben tovább haladva, részletesen ismerteti a német megszállást és a Sztójay-kormány tevékenységének eseménytörténetét, a zsidóság likvidálására irányuló titkos tervek kidolgozásának folyamatát. A történeti munkák közül mind ez ideig egyedülálló részletességgel tárgyalja a vidéki zsidó lakosság gettóba költöztetését, koncentrációját, deportálását és megsemmisítését, körzetek, városok sőt nagyobb települések szerint ismerteti a végrehajtás részleteit, statisztikai adatokkal, időpontokkal, a felelősök és a prominens áldozatok nevével, kitérve valamennyi helytörténeti jelentőségű mozzanatra. Árnnyaltan ábrázolja azokat az ellentéteket, amelyek a német megszállók és a Horthy-féle vezetés között, illetve a magyar kormányzat és a politikai közvélemény között a zsidókérdésben kibontakoztak. Komplex elemzést olvashatunk arról, milyen szerepet játszottak a katonai helyzet változásai, a külföld tiltakozásai, az országon belüli politikai és hatalmi harc, és sok más tényező Horthy 1944. július 7-i döntésében, amellyel leállította a deportálásokat. Az áttekintést a Szálasi-puccstól az ország felszabadulásáig terjedő időszak zsidóüldözéseinek számbavétele teszi teljessé, különös tekintettel a budapesti gettó életére.

A szoros időrendet drámai érzékkel törlik meg a Holocaust különféle aspektusait összefoglaló módon tárgyaló tematikus fejezetek. Megismerkedünk a munkaszolgálati rendszer kialakulásával, történetével, a megszállók által létrehozott, kényszerhelyzetben működő budapesti zsidó tanács tevékenységével, mely mindmáig vitatott. A zsidó tömegek, a hazai és a nemzetközi közvélemény hiányos és kései tájékoztatása, a hallgatás és a passzivitás miatti felelősség értékelésében

a szerző kiegyensúlyozott álláspontra helyezkedik, tárgyilagosan ismerteti a legújabb kutatások sokszor ellentmondó eredményeit. Külön fejezetet kapnak a mentési akciók és az ellenállás, a keresztény egyházak magatartása, a külföldi reagálások és közbelépések, a felszabadulás utáni felelősségre vonás és jóvátétel.

A könyv számos forrásértékű dokumentumot közöl, az eligazodást függelékek, részletes irodalomjegyzék és mutatók segítik. *A magyar Holocaust* világos, gördülékeny stílusával, áttekinthető szerkezetével kézikönyvként szolgál a szakembereknek és mindazoknak az olvasóknak, akik szeretnék világosabban látni történelmünknek ezt a gyászos, de kiiktathatatlan tanulságokat hordozó időszakát.



Randolph L. Braham 1922-ben született Bukarestben. Désen nevelkedett, gimnáziumi tanulmányait Kolozsvárott végezte el. 1943 októberétől 1945 januárjáig munkaszolgálatos volt. 1947-től az Amerikai Egyesült Államokban él. 1952-ben politikatudományi doktorátust szerzett a New School for Social Research-on. A City College of the City University of New York kiemelt professzora, 1970 és 1980 között tanszékvezetője. Igazgatása alatt működik ennek az egyetemnek a Holocaust-kutatásokat összefogó kutatóintézete. 27 tudományos kötet szerzője vagy szerkesztője, 3 kötet társszerzője, és 18 kötetben jelentek meg egyes tanulmányai.